

„SLOVENSKÝ KŇAZ V NUTNEJ OPOZÍCII VOČI CUDZORODEJ
HIERARCHII.“ KONFLIKT KŇAZA KAROLA ANTONA
MEDVECKÉHO S BISKUPOM WOLFGANGOM RADNAIM
V DRUHEJ DEKÁDE 20. STOROČIA¹

JÁN GOLIAN

GOLIAN, Ján. “Slovak priest in opposition to a foreign hierarchy.” Conflict between priest Karol Anton Medvecký and Bishop Wolfgang Radnai in the second decade of the 20th century. *Historický časopis*, 2023, 71, 3, pp. 87–114, Bratislava.

The aim of the study is to analyse the development of disputes between the priest Karol Anton Medvecký and Bishop Wolfgang Radnai in the second decade of the 20th century. The conflict, which took place in the territory of the Banská Bystrica diocese, depicts rivalry relationships between politically active Slovak priests and the Hungarian episcopate – integrally connected with the official Hungarian political discourse. It began when the bishop relocated the priest into the complicated parish of Bacurov, where Medvecký had to face geographical, economic, mental and cultural isolation. After many years of ignoring his requests for relocation, the priest raised complaints against the bishop to the nunciature in Vienna and subsequently to the Council of the Congregation in Rome.

Key words: Karol Anton Medvecký. Wolfgang Radnai. Slovak priest. Hungarian bishop, dispute. Panslavism. Magyarization.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2023.71.1.4>

Karol Anton Medvecký vo svojom „samizdate“ o stave slovenského katolíckeho kléru a veriacich v Uhorsku nazval jednu z podkapitol: *Slovenskí katolíci v nutnej opozícii proti cudzorodej hierarchii*.² V nej sa pokúsil priblížiť motívy a spôsoby revolty katolíckeho nižšieho kléru voči reprezentantom uhorského episkopátu od druhej polovice 19. storočia do prvých dvoch decénií 20. storočia. Medvecký v diele na viacerých miestach priblížil vlastnú situáciu v Banskobystrickej diecéze a opísal prešľapy svojho biskupa Wolfganga Radnaiho, ktoré z vlastného uhla pohľadu kritizoval ako vieroučné, politické a manažérske

1 Štúdia bola podporená grantom Ministerstva školstva SR VEGA č. 1/0677/19 *Karol Anton Medvecký – kňaz a politik*, riešeného na Filozofickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku.

2 MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku*. Ružomberok 1920, s. 107.

zlyhania. Ako na sklonku života Medvecký vo svojich memoároch uviedol, už samotné napísanie knihy *Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku*, bolo výsledkom jeho kňazského aj ľudského utrpenia, ktorého sa mu pod jurisdikciou biskupa dostávalo.³

Spor oboch aktérov nie je pre slovenskú historiografiu úplne neznámy. Zapadá do prúdu konfliktov uhorských biskupov pôsobiacich na dnešnom území Slovenska s kňazmi iniciatívnymi v slovenskom národnom hnutí či podnikajúcimi aktivity vnímané cirkevnou a svetskou mocou ako ohrozujúce integritu Uhorska. V tomto spektre je určite najfrekventovanejšie tematizovaný konflikt spišského biskupa Alexandra Párvyho a kňaza Andreja Hlinku.⁴ Ten eskaloval rozhodnutím o násilnej posviacke kostola v Černovej a následnej krvavej masacre v októbri 1907.⁵ Príbeh Hlinku však na začiatku 20. storočia nebol v Spišskej diecéze unikátom. Známe sú osudy hneď niekoľkých kňazov, ktorým Párvy pre ich nevlastenecké – protiuhorské aktivity veľmi intenzívne krížil pastoračnú prácu a účasť v národnom hnutí. Avšak k Ladislavovi Moyšovi, Jánovi Vojtašákovi, Vendelínovi Húskovi či Floriánovi Tománkovi možno zaradiť aj kňazov z iných uhorských diecéz.⁶ Medzi tých známejších určite patrili František Richard Osvald, Martin Hoyč, Bartolomej Demovič, Štefan Ravasz či Karol Anton Medvecký.⁷ Práve dlhotrvajúci Medveckého spor s biskupom Radnaim sa dostal za hranice Banskobystrickej diecézy a v druhej dekáde 20. storočia sa stal častou témou slovenského politického diskurzu.⁸

Uhorskí biskupi spravidla trestali „problémových“ kňazov frekventovaným prekladaním na stále mizernejšie pôsobiská, čím sledovali oslabenie ich aktív a následné získanie rešpektu.⁹ Obdobnou metódou korekcie bolo ponechanie

3 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok k šesdesiatinám 8. VI. 1875 – 8. VI. 1935*. Trnava 1935, s. 84.

4 Pozri: CHALUPECKÝ. Proces Andreja Hlinku proti biskupovi Alexandrovi Párvyemu. In DOBROTKOVÁ a KOHÚTOVÁ, eds. *Slovensko a Svätá stolica*. Trnava 2008, s. 171-183; BAGIN. Spor kňaza Andrej Hlinku s bisk. Mons. Alexandrom Párvyem. In BIELIK a BOROVSÝ, eds. *Andrej Hlinka a jeho miesto v slovenských dejinách*. Bratislava 1991, s. 26-41.

5 HOLEC. *Tragédia v Černovej a slovenská spoločnosť*. Martin 1997, s. 81-121.

6 HOLEC. *Andrej Hlinka. Otec národa?* Bratislava 2019, s. 46. K menovaným kňazom pozri: SLÁVIK. *Slovenskí národovci do 30. októbra 1918*. Trenčín 1945, s. 159; PAŠTEKA et al. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava 2000, s. 541, 1474-1475; OLEXÁK. Florián Tománek-curriculum vitae. In OLEXÁK a kol. *Florián Tománek. Život a pôsobenie katolíckeho kňaza, politika a publicistu*. Ružomberok 2019, s. 24-56.

7 MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 93.

8 HOLEC. *Andrej Hlinka*, s. 160.

9 Biskupi donucovali takto získaných kňazov podpísať reverz, v ktorom sa zaviazali, že skončia s „nevlasteneckými“ aktivitami či inými príčinami ich sporu s vedením diecézy. MEDVEC-

kňaza v biednej farnosti tak dlho, kým sa sám nepodvolil tlaku biskupa. Podľa Medveckého medzi slovenskými kňazskými stanicami bolo minimálne dvadsať takýchto farností („brdárok“ a „psotárok“), ktoré uhorskí biskupi využívali na trestanie vlastenecky nespoľahlivých kňazov.¹⁰ Paradoxom je, že obe formy trestov absolvoval aj K. A. Medvecký. Ten bol v prvej dekáde 20. storočia preložený na sedem rôznych farností a v druhom decéniu ho biskup Radnai nechal na jednej z najbiednejších farností diecézy, v Bacúrove.¹¹ Aj napriek mnohým Medveckého žiadostiam o preloženie, biskup nijako nereagoval, a preto ich vzájomný spor eskaloval. Vrcholom viac ako 10-ročného konfliktu bolo podanie žaloby kňaza na svojho biskupa, ktorú adresoval na Svätú stolicu, a v ktorej podrobne opísal slabosti svojho pastiera.¹²

V texte sa snažím identifikovať fázy vzájomného vzťahu Radnaiho a Medveckého a analyzovať, aký podiel v konflikte mali obe strany. Najmä v staršej slovenskej historiografii sa stretávame skôr s jednostranným hodnotením „neprajných maďarských biskupov“, ktorí *apriori* prenasledovali „ubiedených slovenských kňazov“. Overím, či tento zjednodušujúci a málo kritický konštrukt platil aj v tomto spore, alebo či príčiny mohli byť aj iné. Analýza je založená na štúdiu doteraz neznámej korešpondencie Karola Antona Medveckého adresovanej biskupovi Wolfgangovi Radnaimu, ktorá bola písaná v maďarčine a primárne mapuje roky 1913 až 1918. Na skúmaný problém sa pozerám aj v spektre ego prameňov, teda ďalšej korešpondencie, Medveckého memoárov, ale aj dobovej publicistiky či odbornej literatúry. Žiaľ, súčasný stav bádania neumožňuje objaviť relevantný zdroj ilustrujúci pohľad Radnaiho na spor s Medveckým. Ten je suplovaný len okrajovo, príležitostnými poznámkami v maďarčine, ktoré biskup vpisoval do niektorých Medveckého listov. Aj preto v texte akcentujem, že prezentovaný konflikt je zachytený primárne z jednej strany, pričom na mnohých miestach možno pozorovať absentujúcu objektivitu.

Od štandardných žiadostí k ostrým konfrontáciám

Medveckého preloženie do Bacúrova bolo formou trestu, ktorým sa biskup snažil eliminovať jeho národovecké a verejné aktivity. Farnosť bola známym miestom,

KÝ. *Cirkevné pomery*, s. 93.

10 MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 44-46.

11 Problematika je spracovaná v mojich textoch: GOLIAN. Frekventované „preháňanie“ po farnostiach ako trest pre panslávskeho kňaza v prvej dekáde 20. storočia. Príklad Karola Antona Medveckého v Banskobystrickej diecéze. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 2, s. 357-374; GOLIAN. „Neznesiteľná“ farnosť ako spôsob perzekúcie kňaza v Hornom Uhorsku na začiatku 20. storočia. Prípad Karola Antona Medveckého v Bacúrove. In *Studia Theologica*, 2022, roč. 24, č. 3, s. 57-79.

12 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 82.

na ktorom boli ponechaní mnohí kňazi, ktorí boli v sporoch s banskobystrickým biskupom. Išlo o geograficky izolované miesto, v ktorom žilo len niekoľko praktizujúcich katolíckych veriacich, pričom majoritu miestneho obyvateľstva tvorili evanjelici a okrem nich vo farnosti žila aj silná skupina Rómov. Najmä tí spôsobovali bacúrovským kňazom hospodárske a mentálne ujmy, keďže opakovane kradli farský majetok. Okrem toho, farnosť mala len málo úrodné polia, na ktorých si kňaz mohol vypestovať len limitujúce množstvo potravín a plodín, čím sa ešte intenzívnejšie zvyšovali jeho finančné dlhy.¹³ Z týchto dôvodov Medvecký prakticky neustále od Radnaiho žiadal preloženie do inej farnosti. Ten obsah žiadostí vytrvalo ignoroval, čo kumulovalo vzájomné napätie a stále ostrejšiu komunikáciu.

Biskup nechával kňaza vo farnosti najmä preto, lebo sa ho snažil izolovať od jeho aktivít a spolupracovníkov, a tak zlomiť jeho národovecké a politické angažovanie. Táto stratégia však v prvých rokoch pôsobenia vo farnosti neprinášala očakávané výsledky. Medvecký sa stal pevnou súčasťou Slovenskej národnej strany, ktorej program verejne rozširoval. Preto sa mu otvorila možnosť kandidovať vo voľbách v roku 1910 do uhorského parlamentu. Ústrednou agendou, s ktorou vystupoval na predvolebných stretnutiach bola téma školstva, návratu slovenčiny ako vyučovacieho jazyka a vôbec požiadavka zrovnoprávnenia slovenského jazyka s maďarčinou.¹⁴

Banskobystrickému biskupovi politické aktivity rebelujúceho kňaza prirodzene prekážali. Jeho kritika zapájania sa do nemaďarského politického prúdu mala aj osobný rozmer, keďže Medveckého program bol v priamom rozpore i s Radnaiho osobnými politickými víziami a plánmi vo vedení diecézy.¹⁵ Preto nakoniec biskup Radnai zakázal Medveckému kandidovať, čo argumentoval tým, že ak by bol kňaz z Bacúrova zvolený za poslanca, tak by popri výkone svojho mandátu zanedbával pastoračné povinnosti.¹⁶ Aj napriek nepísanému zákazu politického aktivizmu v nemaďarských stranách, Medvecký v politickej činnosti pokračoval. Jeho vzťahy s Radnaim neprospeľa ani kandidatúra za

13 GOLIAN. „Neznesiteľná“ farnosť, s. 68.

14 SLATINSKÝ „BURIČ“. Dopisy. Slatina. In *Národné noviny*, 1910, roč. 41, č. 59, s. 3; DETVAN, Zo Zvolenskej stolice. In *Národné noviny*, 1910, roč. 41, č. 58, s. 4.

15 Wolfgang Radnai bol okrem svojej cirkevnej funkcie aj predsedom Hornouhorského maďarského vzdelávacieho spolku (*Felvidéki/Felsőmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület*), známeho pod skratkou FEMKE, ktorého cieľom bolo šírenie maďarského jazyka a národnej identity na dnešnom území Slovenska. O výsledkoch práce v tejto oblasti hovorí dobový článok: Maďarizačná Femka. In *Zvolenské noviny*, 1914, roč. 11, č. 7, s. 5.

16 K voľbám v Uhrách. Z Prešpurka. In *Plzeňské noviny*, 1910, roč. 46, č. 121, s. 6. Biskupov zásah bol v slovenskom diskurze hodnotený, že ide o „nástroj vlády“, ktorým prostredníctvom cirkvi presadzoval vlastné politické hodnoty. Cirkevné záležitosti. Katolícki biskupi vo službe vlády. In *Zvolenské noviny*, 1910, roč. 8, č. 6, s. 4.

poslanca v župných voľbách, ktoré prebiehali v novembri 1913.¹⁷ A rovnako ani ďalšie aktivity podporujúce slovenské politické či kultúrne podujatia, ktoré inicioval či organizoval.¹⁸

Z týchto dôvodov medzi oboma aktérmi rástlo napätie, ktoré plasticky dokumentuje súbor korešpondencie adresovanej z Bacúrova do biskupského paláca. V lete 1913 Medvecký napísal Radnaimu list, v ktorom upozorňoval na nespravodlivé podmienky kňazov v diecéze. Biskupa upovedomil, že jeho politika a stratégia vo vedení diecézy rozdeľuje klérus a okrem napätia spôsobuje aj zmätok. Radnaiho vyzýval, aby sa ku všetkým kňazom diecézy správal rovnako a nikoho neprotežoval či na druhej strane nediskriminoval. V kritike nebol priamy a primárne pranieroval vplyv biskupových poradcov, ktorí údajne v zákulisí intrigovali, a preto Medvecký prosil pastiera diecézy, aby sa týchto ľudí stránil. Apeloval, aby sa v biskupstve skončilo s uprednostňovaním kňazov s nemeckým pôvodom a navrhol, aby bol spravodlivý systém aplikovaný aj vo finančných odmenách pre duchovných.¹⁹ Kritizoval aj systém administrátorských miest, teda správcov farností, za ktorých vedenie diecézy menovalo predovšetkým starších nepohodlných kňazov. Tí mali limitované právomoci a príjmy v porovnaní s riadnymi farármi. Radnai takto obsadzoval farnosti už od svojho príchodu do diecézy, pričom za prvých päť rokov pôsobenia v 21 uprázdnených farnostiach menoval až 18 administrátorov.²⁰ Zavedená prax polarizovala nižší klérus na dve skupiny a podľa Medveckého interpretácie spôsobovala medzi kňazmi a veriacimi napätie.²¹ Sám Medvecký mal v čase písania listu už takmer desaťročnú osob-

17 Stoličné voľby vo Zvolene. In *Národné noviny*, 1913, roč. 44, č. 134, s. 1.

18 Významnou udalosťou bolo vydanie biografie prvého predsedu Muzeálnej slovenskej spoločnosti Andreja Kmeťa, o ktorej príprave Medvecký verejnosť informoval už od polovice roku 1912 a kniha s veľkým ohlasom vyšla v auguste 1913. Pozri: MEDVECKÝ. Vyzvanie k obecnstvu. In *Národné noviny*, 1912, roč. 43, č. 106, s. 4; MEDVECKÝ. Vyzvanie k predplácaniu. In *Národné noviny*, 1913, roč. 46, č. 60, s. 3. K vzniku Kmeťovej biografie pozri: HOLLÝ. Ku genéze a charakteru Životopisu † Andreja Kmeťa od Karola A. Medveckého (1913) In *Studia Bibliographica Posoniensia*, 2008, roč. 3, č. 1, s. 141-159.

19 Kňazi s nemeckým pôvodom v Radnaiho administratíve skutočne obsadzovali viaceré kľúčové miesta. Najbližším spolupracovníkom, sekretárom, bol Adolf Grosch; ďalej biskupov sekretár pre ekonomické záležitosti Ján Stiffel; vicerektor seminára Anton Richter; post tzv. advokáta chudobných v biskupovom konzistóriu zastával Vojtech Tilleš a pozície v konzistoriálnej rade získali aj Ludovít Gröne a Jozef Gürtler. *Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MCMXII*. Neosolii 1912, s. 18-21.

20 Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach (ďalej CSVZML), fond (ďalej f.) Eduard Krajňák, kartón (ďalej k.) 1, inventárne číslo (ďalej inv. č.) 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 21. 8. 1909. Za poskytnutie kópie listov E. Krajňáka a K. A. Medveckého ďakujem PhDr. Markovi Rímskemu.

21 Diecézny archív Banská Bystrica (ďalej DA BB), f. Kňazi diecézy, zložka Karol Anton Medvecký (ďalej KD – KAM), List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 18. 7. 1913.

nú skúsenosť s administrátorskými pozíciami, teda jeho kritika bola motivovaná aj vlastným príkladom.²²

Príbuznou témou kritiky bola aj výzva na efektívne obsadzovanie farností. Podľa argumentov, ktoré autor listu zaslal, údajne až 16 % farností bolo uprázdnených, pričom podľa neho biskup pri menovaní kňazov do farností vnášal osobné spory, pomstu a rodinné či politické záujmy. Aj tento problém, prirodzene, prepájal s vlastným postavením v diecéze. Biskupovi navrhoval, aby do pastoračie zapájal aj kňazov, ktorí už boli na penzii. Upozornil tiež, že len vybraná skupina duchovných dostáva príjem v stanovenom čase a iným mzda chodí po termíne. Preto na biskupa apeloval, aby diecéza zachovala spravodlivý prístup, ktorým zmierni rozpory medzi klérom.²³

V liste napísanom o pol roka neskôr bol Medvecký v kritike biskupa už priamejší a vystupoval najmä voči ignorovaniu jeho žiadostí o novú farnosť. Keďže všetky dovtedajšie prihlášky do súbehov o iné farnosti zostali nepovšimnuté, sformuloval novú sťažnosť. V argumentácii bacúrovského duchovného možno nájsť niekoľko rovín. Na jednej strane sa odvolával na cirkevno-právne nariadenia, podľa ktorých nemohol byť kňaz administrátorom tej istej farnosti dlhšie ako tri roky. Radnai v čase písania listu nechal Medveckého bacúrovským správcom farnosti viac ako štyri roky a podľa ďalších signálov to neplánoval meniť. Na druhej strane upozorňoval na zásadu, že biskup mal pre kňaza zabezpečiť adekvátne miesto, ktoré by ho ekonomicky uživilo. Bacúrov ako farnosť však ekonomicky krachovala a príjmy Medveckého boli také nízke, že nedokázali pokryť ani nevyhnutné výdavky na chod farnosti. Administrátor farnosti bol rozhodnutý, že tento nedostačujúci stav v prípade sporu dokáže aj pred príslušnými cirkevnými úradmi.²⁴

V nasledujúcej dikcii listu prešiel kňaz do priamejšej kritiky, v ktorej sa vyjadril, že po predošlých skúsenostiach si je istý, že biskup s ním „*nezaobchádza s dobrým úmyslom*“. Radnaiho ďalej bez rešpektu vyzýval, aby prehodnotil svoj odmietavý postoj voči preloženiu svojho kňaza na iné miesto „*ak vôbec má živú vieru v spravodlivého Boha*“. Napriek tomu, že Medvecký žiadal novú farnosť, až netakticky v liste biskupa obviňoval z pretvácky dodržiavania kanonických nariadení v otázkach kňazských záležitostí a pripomenul mu klebety, podľa ktorých je reálna moc v diecéze v rukách slobodomurárov.²⁵ Medvecký sa následne

22 Biskup Radnai údajne takýmto spôsobom nechával obsadiť až 1/5 farností v diecéze. Ešte frekventovanejšie tento spôsob na limitovanie práv kňazov využíval Alexander Párvy v Spišskej diecéze, kde bola takto spravovaná každá tretia farnosť. MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 48-49.

23 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 18. 7. 1913.

24 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 1. 12. 1913.

25 Podľa Medveckého sa Radnai tzv. *slobodných zednárov* zastal na úkor špirituála kňazského

zapisahával na prijatie sviatosti kňazstva, že ak biskup vypočuje jeho žiadosť a preloží ho na iné miesto, bude poslušným duchovným diecézy.²⁶

Zdá sa, že po niekoľkých dňoch si administrátor z Bacúrova uvedomil, že útočne štylizovaný list biskupa nepresvedčí a že jeho situácia sa takýmto spôsobom komunikácie nezmení. Jeho rozpoloženie a vyčerpanie možno vidieť aj v tom, že do biskupského paláca od polovice novembra 1913 adresoval niekoľko žiadostí o miesto farára vo Vígľašskej Hute.²⁷ Po mesiaci zistil, že žiada o obsadenú farnosť, pričom diecéza hľadá nového farára do Kalníka ležiaceho južne od Turčianskeho Sv. Martina. Pomýlila ho filiálka Kalinka, ktorá patrila do vígľaško-huťanskej farnosti ležiacej na Podpoľaní.²⁸ Za túto chybu sa v liste Medvecký niekoľkokrát ospravedlnil, zdôvodnil ju „*materiálnymi starosťami a neustálymi nepokojmi duše*“ a stále sebavedomo uviedol, že ide o opodstatnený omyl, ktorý je podľa jeho názoru napravitelný a nemal by mať následky v podobe vylúčenia zo súbehu o farnosť. Opäť sa svojsky ráznym tónom ospravedlnil aj za predchádzajúci konflikt s biskupom, ktorého nepriamo vyzval, aby na spor zabudol. Duchovný z Bacúrova po tvrdých slovách v predchádzajúcom liste zvolil takmer latentný spôsob ospravedlnenia, ktorý bol formulovaný voľným štýlom vyzývajúcim biskupa, aby sa už nepozeral do minulosti.²⁹

Biskup však Medveckému nevyhovel ani v tejto žiadosti, neprejavil záujem uzavrieť minulé spory, a preto bacúrovského duchovného ponechal vo farnosti aj naďalej. Ten opäť korešpondenčne kontaktoval pastiera diecézy v pomerne frekventovanej periodicite.³⁰ V polovici marca 1914 zaslal do biskupského paláca žiadosť, aby bol z diecézy uvoľnený. Tento krok odôvodňoval tým, že biskupom je ponechávaný v pozícii administrátora už desať rokov, čo považuje za neúnosné. V liste pripomenul svoje pastoračné a hospodárske úspechy vo farnostiach, v ktorých pôsobil a zdôraznil, že by podľa vlastného názoru za to očakával odmenu. V miernej sebareflexii uznal, že za dlhoročným miestom administrátora vidí pokánie, ktoré mu je dávané, ale prichádza na to, že už ďalej nebude môcť pokračovať. Dodal, že ak ho biskup do konca apríla sám nepreloží do inej farnosti, bude si kňazské pôsobisko hľadať v inej diecéze.³¹

seminára, keď toho po kázni, v ktorej hnutie ostro kritizoval, donútil opustiť diecézu. MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 35.

26 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 1. 12. 1913.

27 Z listu adresovanom E. Krajňákovi je evidentné, že preloženie do Vígľašskej Huty považuje za reálne a videl v ňom nádej na opustenie Bacúrova. CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 15. 11. 1913.

28 Farský úrad Vígľašská Huta – Kalinka (ďalej FÚ VH–K), Historia Domus Parochiae Végless-Hutensis., nepag.

29 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 12. 1913.

30 V osobnej zložke K. A. Medveckého sú zachované listy z 19. 12. 1913 a z 28. 2. 1914.

31 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 3. 1914.

Viac svetla do sporu, pozadia a vývoja oboch aktérov prináša ďalší list, Medveckého, do ktorého vpisoval vlastné reakcie aj Radnai. Medvecký v čase veľkého pôstu začal adresované riadky v duchu odprosenia a ospravedlnenia za „*netrzeplivosť, neúctivosť a urážky*“, ktoré biskupovi v predchádzajúcich rokoch adresoval. K tomuto kroku ho údajne motivoval spovedník, ale jeho kajúce odporúčania mali na Medveckého len obmedzený dosah. Ten v zmierlivom liste razantne zmenil štýl a obsah a začal biskupovi opäť vyčítať vykonané rozhodnutia. Najskôr ho kritizoval za to, že keď sa mu chcel ospravedlniť osobne, nebolo mu dovolené, aby ho navštívil. Následne ho konfrontoval, že sa dopočul o biskupovom vyjadrení pred blízkymi kňazmi, že niektorým duchovným v diecéze spôsobil „*nejednu trpkú chvíľu*“. V tom Medvecký identifikoval seba samého. Biskupovi pripomenul, že neraz mu klopľal na dvere, ale zažil iba odlúčenie od jeho priazne. Svoje prežívanie prirovnal k utrpeniu prvých kresťanov v antickej Ríme: „*ja mám niest' nemú bolesť, na príklade kresťanských mučeníkov, iba ja sa musím pokloniť pred vašou milosťou, iba ja beznádejne šepkajú: Ave, Caesar, salutat Te moriturus!*“ Na okraj listu k týmto slovám biskup dopísal, že Medveckého slová sú „*klamlivým brechaním*“ a že žiadnemu kňazovi úmyselne neublížoval.³²

Medvecký sa síce v liste opäť snažil ospravedlniť za svoju neuváženosť a vášeň, ktoré boli spôsobené zložitou situáciou vo farnosti, ale opäť začal biskupa kritizovať útočným štýlom. Opísal ďalšiu udalosť, o ktorej sa údajne dopočul po tom, keď sa uchádzal ako jediný kandidát o miesto farára v dedine Poniky. Hoci nemal súpera, farnosť mu predsa nebola pridelená. Údajnou prekážkou bola nedostatočná kvalifikácia, ktorá mala naplniť podmienky kongruy. Kňaz z Bacúrova argumentoval, že všetky podmienky splnil, ale aj tak postoj biskupa zostal statický a na Poniky sa presťahovať nemohol. Následne Medvecký veľmi priamo konfrontoval biskupa s otázkami, čo svojím nemenným postojom sleduje a kam až situácia musí zájsť, aby ho z Bacúrova preložil. Radnaiho sa pýtal: „*Chcete ma ponížiť? Tu som pokorne a zlomene prosiac odpustenie [...] Ste na to odkázaný, aby som trpel?*“ Vzápätí pred biskupom nepochopiteľne kapituloval, keď vyznal, že stačí len veľmi málo, aby sa zbavil jeho nespokojnosti. Postačovalo by, keby ho preložil na „*znesiteľnejšiu faru*“, čo by údajne absolútne zmenilo Medveckého postoj voči biskupovi, a to deklaroval ťažko uveriteľným a azda aj nesplniteľným prísľubom: „*nebude odo mňa pokornejší a milostivejší syn*“. Tieto slová biskup na okraji listu komentoval: „*chudák, sám zo seba robí blázna*“.³³

32 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 3. 4. 1914.

33 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 3. 4. 1914.

Štylizovaná podriadenosť vystriedaná zápasom o platové podmienky

Pri štúdiu obsahu Medveckého listov adresovaných biskupovi Radnaimu nachádzame niekoľko ústredných tém, ktoré autor opakovane komunikoval. Okrem problémov vo farnosti či žiadosti o nové pôsobisko, pomerne frekventovane tematizoval informácie o sebe samom, ktoré pochádzali zo zdrojov blízkych biskupskému palácu. Takýto zdroj ho informoval, že biskup neberie autorove listy a žiadosti vôbec do úvahy. Táto správa ho odradila zaslať ďalšie štyri žiadosti, ktoré už mal údajne pripravené. Zo zákulisia sa tiež dozvedel aj biskupovo zdôvodnenie, podľa ktorého mu novú faru nedá hlavne preto, lebo „*kazí katolícky ľud vo veci šírenia národnostných myšlienok*“.³⁴ Preto Medvecký bez toho, aby si tieto informácie overil, snažil sa biskupovi vysvetliť svoje pohnútky pri práci medzi veriacimi. Zdôrazňoval, že medzi ľuďmi sa pohyboval výlučne s vedeckým, konkrétne s etnografickým zámerom. Politické témy údajne neotváral pokiaľ respondenti neboli pre svoju národnosť alebo pre politické názory prenasledovaní. Otvorene však priznal, že medzi ľuďmi, ktorí doplácali na politickú situáciu v Uhorsku agitoval, čo však komentoval, že mu to nie je vlastné. Až zarážajúco ochotne pred biskupa položil vlastnú politickú budúcnosť. Zaväzoval sa, že ak mu Radnai umožní odchod z Bacúrova, „*odložil by svoje politické aktivity a svoju silu by venoval len vedeniu farnosti*“.³⁵ Biskup však o dodržaní prísľubu pochyboval, čím sa priepasť medzi oboma stranami neustále prehlbovala.

Krátko po vypuknutí prvej svetovej vojny, na jeseň 1914, Medvecký zaslal ďalšiu žiadosť o iné pôsobisko, pričom biskupovi zdôvodnil, že tak urobil preto, lebo mu to odporučil nemenovaný priateľ. Vo vysvetlení možno vidieť istú mieru taktiky, čím si biskupa chcel nakloniť s cieľom získať pozitívnu odpoveď. Medveckého priateľ mu údajne radil, aby poslal za Radnaim niektorého z dekanov diecézy, ktorého má biskup v obľube, aby sa on prihovril za administrátora z Bacúrova, nech mu je dovolené zmeniť pôsobisko. Následne mal za biskupom ísť aj hlavný aktér a žiadať od neho faru, hoci by išlo aj o zanedbateľné pôsobisko, pomenovanú ako „*škvarka*“.³⁶ Medvecký však vzápätí dodáva, že nemôže nasledovať inštrukcie svojho priateľa, lebo hneď biskupovi nadbieha tým, že je o ňom známe, že je neovplyvniteľný. Duchovný z Bacúrova však vytiahol „*tromf*“, ktorým Radnaimu akcentoval, že ak ho z farnosti preloží, bude to prejavom jeho veľkodušnosti.³⁷

34 Medvecký v knihe *Cirkevné pomery* dodal, že biskup mu vyčítal aj výchovu veriacich v slovenskom duchu. MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 76.

35 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 10. 6. 1914.

36 Medvecký v liste použil maďarizujúcu formu slovenského slova: „*skvarkát*“.

37 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 30. 9. 1914.

Je pravdepodobné, že si Medvecký rady, resp. aj priateľ a vymyslel, aby sa pokúsil o novú taktiku v komunikácii s biskupom. Túto teóriu potvrdzuje pokračovanie listu v podobnom scenári, v ktorom sa autor odvoláva na svoj sen. Počas neho sa bacúrovský kňaz ocitol na podujatí v spoločnosti Radnaiho. Akoby sa to udialo v realite, aj vo sne neoblíbený kňaz povedal na adresu svojho diecézneho pastiera nevhodnú poznámku, za čo ho ten z miestnosti vykázal. Po chvíli ho pozval naspäť a šokujúco mu ponúkol lepšiu faru a následne aj miesto biskupovho dôverníka. Medvecký túto ťažko realizovateľnú predstavu v liste okomentoval, že sny sa niekedy stávajú skutočnosťou a reakciu nechal na biskupa.³⁸ Diecézny kňaz mohol byť pri svojej predstave ovplyvnený príbehom Štefana Mišíka, kňaza Spišskej diecézy, ktorý po viac ako 30-ročnom prenasledovaní a zaslaní žaloby na svojho biskupa pred Svätú stolicu, bol v roku 1908 nečakane povýšený svojím dovtedajším súperom, Alexandrom Párvm za konzistoriálneho radcu a kanonika.³⁹ Po rokoch sa Medvecký dozvedel, že jeho devótny list z jesene 1914 vyvolal v kancelárii biskupa nadšenie v tom zmysle, že je už ochotný podliť sa Radnaiho vôli a akceptovať jeho nariadenia.⁴⁰

Taktika obmäkčenia biskupa nebola úspešná, o čom sa kňaz z Bacúrova presvedčil v ďalších mesiacoch. Pre Medveckého by bolo najlepším riešením preloženie na inú farnosť, ale okrem toho vedenie diecézy žiadal o zvýšenie kongruy, resp. o udelenie pozície farára, čo by zvýšilo jeho príjmy. Radnai nemienil ustúpiť zo svojej pozície a bacúrovskému administrátorovi nevyhovel ani v tejto veci.⁴¹ To Medveckého nenechalo chladným a biskupovi formuloval svoju reakciu, ktorej ústredným motívom podľa jeho slov nebolo spor eskalovať, ale chcel upriamiť pozornosť na skutočnosti, ktorým podľa vlastnej interpretácie čelil. Uviedol, že vzhľadom na podmienky v Bacúrove čakal od biskupa otcovské poľutovanie, pričom utrížil nemilosrdný úder. Radnaiho upozorňoval, že zdôvodnenie rozhodnutia o nezvýšení platu nie je objektívne, nakoľko sa odvoláva na nariadenia, ktoré zaviedol samotný biskup. Pripomenul, že už 13 rokov poberá približne rovnako nízky príjem, čo mu spôsobilo dlžoby, ktoré pri trvalo podhodnotenom kongruovom príplatku nemá šancu vyrovnať. Medvecký uviedol, že preloženie do farnosti, ktorá by zabezpečovala lepšie finančné ohodnotenie by ho uchránilo pred bankrotom a dokázal by splácať aj veriteľom, ktorým dlží

38 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 30. 9. 1914.

39 JURČIŠINOVÁ. Život a pôsobenie katolíckeho kňaza Štefana Mišíka na Spiši koncom 19. a začiatkom 20. storočia. In *Historia Ecclesiastica*, 2019, roč. 10, č. 1, s. 146-147.

40 Biskupov kancelár Adolf Grosch si po prijatí Medveckého naliehavej žiadosti o novú farnosť „škoradostne mädlil ruky“ a bacúrovskému administrátorovi jeho zdroj z biskupského paláca prezradil aj kancelárovi nadšenú reakciu: „Už ho máme, je v našich rukách!“ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

41 DA BB, Protocolli Officii Dioecesis Neosoliensis pro Anno Domini 1914, No 3379.

bližšie nešpecifikovanú sumu. Po argumentácii a žiadosti Radnaimho v liste obvinil, že pre neprekonateľné animozity, ktoré biskup voči nemu prechováva, je odstavený od príjmov, ktoré by mu podľa cirkevno-právnych pravidiel mali patriť. Tým údajne stráca všetky šance na prežitie a prejavuje sa to na jeho zdraví.⁴²

Téme financií sa venoval aj v nasledujúcej časti listu, kde Medvecký reagoval na pokutu vo výške 25 korún, ktorú mu udelil biskupský úrad. Tá bola vyrubaná po tom, ako neskoro doručil materiály ku konzistoriálnej skúške. Nesplnenú úlohu vysvetľoval vyťažením vo farnosti, pre ktoré včasné zaslanie materiálov nestihol. Následne kňaz z Bacúrova priblížil svoj kritický postoj voči biskupovej neohľaduplnosti a ignorancii. Uviedol, že od svojho pastiera ako zástupcu Spasiteľa by očakával iné správanie, ako len „*neúprosny chlad, dlhotrvajúce mučenie a nové údery*“. Apeloval na Radnaimho vlastenecké cítenie, podľa ktorého by v dobe, keď si vlasť žiada obeť, čím narážal na vojnový konflikt, mal upustiť od vnútorných rozporov. Biskupa konfrontoval aj s tým, že svetskí panovníci svojím vnútorným nepriateľom udeľujú amnestiu, keďže vo vojnovom čase je skutočný nepriateľ na bojisku. List zakončil výčitkou, že biskup, ktorý vidí jeho strádanie mu odtrhol chlieb od úst, pripomínal mu tým pokutu 25 korún, ktorá pre Medveckého hospodárstvo bola závažnou stratou.⁴³

Je nevyhnutné doplniť, že v rokoch vojnového konfliktu bol Medvecký prenasledovaný aj pre svoju politickú angažovanosť a kontakty.⁴⁴ Kňaz z Bacúrova bol viackrát predvolaný na výsluch. Podľa mobilizačnej vyhlášky sa mal dostať do Trenčína k narukovaniu, ale v poslednej chvíli bol od odvelenia na front oslobodený. Okrem toho bol pod stálym policajným dozorom, s ktorým boli spojené pravidelné razie a prehľadávanie fary. Tieto skutočnosti znepokojovali aj samotného biskupa, ktorý bol politicky integrálny s uhorskou vládou. Medveckého meno pred biskupom a najmä pred jeho okolím škandalizovali aj chýry a klebety, ktoré zarážali už svojou absurditou. Politickí oponenti kňaza z Bacúrova rozširovali, že na bielom koni sprevádzal ruských ofícierov, že vojna by bez neho ani nevypukla, lebo si dopisoval s ruským cárom Mikulášom II. a neskôr aj s americkým prezidentom Wilsonom. Viackrát vo verejnosti kolovali zvesti o tom, že Medvecký bol rakúsko-uhorskými úradmi obesený.⁴⁵

42 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 9. 12. 1914.

43 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 9. 12. 1914.

44 Vyšetrovanie kňazov podozrivých z protištátnej činnosti nebolo počas vojny ničím výnimočným. Pozri prípad kňaza Spišskej diecézy Antona Kovalčíka: DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ. *Človek vo vojne. Stratégie prežitia a sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na Slovensku*. Bratislava 2019, s. 100-103. Podobne aj Medveckého súputníka z diecézy Jozefa Kačku: MEDVECKÝ. *Slovenský prevrat. Sväzok I*. Trnava 1930, s. 63.

45 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 77-78.

V marci 1916 údajne biskup Medveckému otvorene sľúbil, že ho preloží na inú farnosť, avšak v nasledujúcich mesiacoch vo veci nijako nekonal.⁴⁶ Aj preto v polovici júla 1917 dlhoročný administrátor intenzívne prosil biskupa o zmenu farnosti. Stalo sa tak po sérii nezdarov v Bacúrove, ktoré mali katastrofálny dopad na farské hospodárstvo a kňazovu finančnú situáciu.⁴⁷ Vyčerpaný duchovný sa biskupovi ospravedlňoval za svoje predchádzajúce nepremyslené ataky a prosil ho o odpustenie. Následne sa v liste posunul do sebavedomejšej roviny, začal pastiera diecézy presvedčať argumentmi, že po zmene farnosti bude diecéze slúžiť kvalitnejšími ľudskými a kňazskými skutkami a odchod z Bacúrova by mu priniesol doteraz chýbajúci duševný pokoj. Medvecký adresátovi listu s dávkou sarkazmu dokonca dokresľoval biskupove pohnútky. V nich opísal otcovské srdce pastiera diecézy, ktoré nedovolí žiadnemu kňazovi vystriedať Medveckého a čeliť nástrahám bacúrovskej farnosti. O sebe samom explicitne priznával, že nekonal vhodne, ale vzápätí objasnil, že zápasy, ktorým musí vo farnosti čeliť, spôsobujú duchovné boje, o ktorých rozpráva s kňazmi i s veriacimi. Takto sa chýr o jeho postavení širil celou diecézou a sám sebe položil otázku, prečo vo vlastnom biskupovi kontinuálne nachádza neúprosného nepriateľa. Podľa jeho formulácie možno predpokladať, že v tomto období prežíval opäť hlbokú krízu a svoje pocity podrobne opísal aj biskupovi: „*Aj keď úpenlivo plačúc prosím a sťažujem sa, nie som vyslyšaný, a keď som zlomený kvôli týmto údelom vo svojej slabosti až zatrasiem mrežami svojho väzenia, stále znova dostávam údery.*“⁴⁸

Eskalujúci konflikt otvorený pred nunciom a prímasom

Od začiatku roku 1918 sledujeme v cieľoch Medveckého komunikácie s Radnaim zásadný obrat. Forma jeho listov sa síce výrazne nezmenila, ale v obsahu možno sledovať, že dovtedajšia ústredná žiadosť o pridelenie „znesiteľnejšej“ fary sa vytrácala. Dlhoročne ignorovaný kňaz, zdá sa, dospel do presvedčenia, že biskup svoj zamietavý postoj nezmení, čo potvrdzoval aj údajne deklarováný Radnaiho úmysel, že Medveckého nechá v Bacúrove až do jeho smrti. Dupočul sa o tom od svojich informátorov z prostredia biskupského paláca.⁴⁹ Aj preto možno v listoch bacúrovského administrátora sledovať, že od začiatku roka 1918 ďalšie žiadosti o novú farnosť absentujú a nahrádzajú ich skôr výčitky a verbálne prestrelky. Druhým dôvodom obsahovej zmeny komunikácie môže byť aj dynamizujúca pozícia 43-ročného katolíckeho kňaza. Ten sa v roku 1917 stal tajomníkom Slovenskej národnej strany a stále výraznejšie sa upevňovala jeho pozícia

46 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 17. 9. 1918.

47 Pozri: DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 22. 9. 1916.

48 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 7. 1917.

49 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 85.

medzi slovenskou politickou reprezentáciou.⁵⁰ V optike týchto zmien mohol po skončení vojenského konfliktu svoju budúcnosť vidieť aj mimo Banskobystrickej diecézy, čím by sa rozplynula jeho odkázanosť na rozhodnutia biskupa.

Medvecký zmenu postoja a formu komunikácie s biskupom sám po rokoch charakterizoval, že sa začal do neho „zahrýzať“. Týmto zahrýzaním konkrétne myslel právne kroky a sťažnosti, ktoré začal adresovať na nadriadené orgány, v ktorých protestoval proti správaniu Radnaimho voči svojej osobe, resp. voči spôsobu vedenia diecézy. Na prelome rokov 1917 a 1918 adresoval sťažnosť na apoštolskú nunciatúru vo Viedni.⁵¹ Išlo už o druhý podobný dokument adresovaný nunciovi – ten prvý zaslal ešte v lete 1909, len krátko po preložení do Bacúrova.⁵² O napísaní aktuálnej sťažnosti informoval biskupa v liste, v ktorom sformuloval svojské vysvetlenie a formálne ospravedlnenie, kde okrem iného stálo: „v hĺbke duše ma bolí abnormálny stav, v ktorom duchovný syn voči svojmu otcovi, hlavnému pastierovi, je nútený odvolávať sa na bezduché a chladné paragrafy a prostredníctvom súdov hľadať pred ním ochranu v cudzine“. Argumentoval, že je donútený tak robiť pre život ohrozujúce podmienky farnosti, ktoré biskup dlhodobo ignoroval. Sám osebe je zaujímavý dôvetok, v ktorom uviedol, že ak bude vo svojej sťažnosti odmietnutý, s pokorou sa vráti k svojmu pastierovi a bude sa opäť uchádzať o pridelenie inej farnosti.⁵³

Apoštolský nunciatus Teodor Valfre di Bonzo na list nereagoval, ale Medvecký sa k biskupovi s odprosami nevrátil. Práve naopak, po zamietnutí prvej sťažnosti sa rozhodol priblížiť kritiku svojho pastiera uhorskému prímasevi. Ním bol ostrihomský arcibiskup, skalický rodák Ján Černoch, ktorý vzhľadom na príbuzenské prepojenie s rodinou Blahovcov finančne prispieval na Spolok Sv. Vojtecha či na ďalšie slovenské aktivity, hoci bol pevným prívržencom oficiálnej uhorskej politiky.⁵⁴ Prímasevi sťažnosť odmietol, ale Medvecký si, nepochopiteľne, jeho odpoveď vysvetlil pozitívne, keďže v nej arcibiskupova kancelária citovala nariadenia pápeža Benedikta XIV., na ktorého dokumenty sa odvolával aj autor kritického listu. Okrem sťažnosti na svojho biskupa žiadal Medvecký prímasa aj o prijatie do Ostrihomskej arcidiecézy, čo arcibiskup zamietol ráznym zdôvodnením, že nespokojných kňazov nepotrebuje.⁵⁵

50 GOLIAN. Karol Anton Medvecký. Pútnik národného života. In *[ne]známe príbehy. Osem zabudnutých osobností 19. a 20. storočia*. Eds. J. Golian, R. Molda. Banská Bystrica 2017, s. 165.

51 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 92-93.

52 CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 21. 8. 1909. Obsah dokumentu je okomentovaný: GOLIAN. „Neznesiteľná“ farnosť, s. 64-65.

53 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

54 *Die Bischöfe der Donaumonarchie 1804 bis 1918 Ein amtsbiographisches Lexikon. Band 1*. Ed. KLIEBER. Berlin 2020, s. 53.

55 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 85.

Súbežne s týmito neúspechmi administrátor bacúrovskej farnosti v liste zaslanom Radnaimu zaslal ďalšie provokačné postoje. Písal napríklad o tom, že je jednoduché, aby biskupi uverili v to, že ich úloha pri spásе ľudu nemôže byť menšia ako pozícia nižšieho kléru a že v tejto zaslepenosti zabudnú na hrozbu Božieho hnevu a zlo vyhlasujú za dobro. Následne biskupa konfrontoval s viacerými otázkami smerujúcimi k ich dlhoročnému sporu:

„A teraz sa s pokorou pýtam Vašej Excelencie, čo ak aj v tom ako ste so mnou nakladali je vo mne prítomná tá ľudská krehkosť? Čo ak ste sa vtedy naozaj mýlili, keď ste ma z Prochote na túto cigánsku farnosť deportovali? Aj vtedy keď ste ma nemilosrdne nechali, bol som tu necháný napospas fanatizmu inovercov a tejto biede a vynechali ste ma pri každom uprázdnenom mieste? – Ste si natoľko istý Vaša excelencia, že počas 10-ročného nerovného boja že ste sa ani na minútu nenechali uniesť ľudskými vášňami a nejdete cestou ľudskej pomsty?“

Bacúrovský duchovný následne vymenoval kňazov, ktorých biskup uprednostnil pred ním a prideliť im farnosti aj napriek tomu, že jeho žiadosti boli včasnejšie. Opäť uviedol, že z jemu blízkych zdrojov sa dozvedel o biskupovom vyjadrení o istom kňazovi, ktorého necháva na jeho pôsobisku, hoci si už veľa vytrpel od svojej gazdinej. V tom sa Medvecký našiel a konfrontoval ho takto preukázanou nespravodlivosťou. Radnai na okraj listu k tejto časti uviedol, že ide o nepravdivú klebetu („pletýka“).⁵⁶

Administrátor z Bacúrova ďalej vysvetľoval dôvody zaslania sťažnosti prímasovi, medzi ktorými dominovalo biskupovo odmietanie postulácií. Zdôraznil, že podľa neustáleho ignorovania žiadostí o preloženie, ho biskup považuje za neistého a nemorálneho kňaza. Dodal, že týmto správaním sa pastier diecézy ako prvý postavil do roviny žalobcu, svedka a sudcu a Medveckého dostal do úlohy obvineného, ktorému bolo upreté právo poznať body obvinenia, ale aj akejkolvek obhajoby. Administrátor doplnil, že toto Radnaiho konanie vzhľadom na jeho postavenie vonkoncom nie je „úctyhodné, korektné a vznešené“. Medvecký tiež veľmi razantne reagoval na kritické hlasy od biskupa a jeho blízkych spolupracovníkov na to, že si dovoľil sťažovať sa u Černocho:

„Niekedy starí biskupi za kňazmi, ktorí sa na nich išli sťažovať do Viedne, vyslali ozbrojených vojakov, aby ich chytili a zadržali. Nerobíte aj Vy Excelencia so mnou podobne? Podobný obraz, koho tu držíte o chlebe a o vode už jedno desaťročie ako pomstu, že som sa odvážil utiekať na vyššie miesta?“

56 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

Na tieto slová biskup reagoval poznámkou na okraji listu: „*Bláznivá reč!*“⁵⁷ Medvecký sa následne pokúsil odkryť pozadie Radnaihho skutkov, ktoré si vysvetľoval primárne tým, že za prenasledovaním biskupa stoja politické dôvody. V tejto polohe následne vysvetľoval ich vzájomný spor, ktorý podľa jeho optiky živil najmä biskup. Radnaimu predstavil aj vlastnú teóriu o jeho zaujatosti voči slovenským kňazom:

„*Vaša Excelencia vyrastala v takej ideológii, kde nás Slovákov mali nielen za druhoradý národ, či skôr národnosť, ale čím skoršiu smrť našej národnosti považujete za požiadavku patriotizmu. S takouto misiou ste prišli do slovensky hovoriaceho prostredia.*“⁵⁸

Biskupa tiež upozornil, že prenasledovaním Slovákov píše dejiny, čo sa za krátko ukázala ako priam profetická predpoveď.⁵⁹ V obsiahlom liste otvoril aj ďalšiu citlivú oblasť, za ktorú biskupa kritizoval, čím boli Radnaihho osobné ekonomické záujmy. Tým mal na mysli, že biskup umožňoval nešpecifikovanému ministerstvu uhorskej vlády nadmernú ťažbu v cirkevných lesoch.⁶⁰ Medvecký v liste deklaroval, že odmieta „*prižmurovať oči nad nevlúdnyimi skutočnosťami*“ a že práve pre svoj postoj je prekážkou v biskupových aktivitách.⁶¹

Radnaia ďalej konfrontoval aj vo veci komunikácie jeho kancelára Adolfa Groscha. Toho slová citoval redaktor Eduard Krajňák, ktorý počas prvej svetovej vojny viedol časopis *Buditeľ katolíckeho ľudu*.⁶² Podľa jeho interpretácie sa údajne biskupov najbližší spolupracovník vyjadril, že „*slovenskí katolícki veriaci nemajú čo očakávať od banskobystrického biskupa*“. Medvecký sa v reakcii na tieto slová pred biskupom označil za „*skromného hovorcu slovenských katolíkov*“, čím ešte väčšmi exponoval politické pozadie sporu. K tomu pridal aj údajné slová kancelára, ktorý sa na Medveckého adresu vyjadril, že by s ním diecéza nemala žiadny problém, keby opustil svoje politické názory. Tým sa Radnaimu snažil dokázať, že pozadie jeho prenasledovania v diecéze je politicky motivované, teda ich spory nemajú byť prečo riešené v cirkevno-právnych rovinách. Politickú motiváciu ich sporu pripomenul aj odpoveďou, ktorá mu bola adresovaná ešte na jeseň 1914, keď žiadal istú farnosť. V nej mu sekretár biskupstva

57 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

58 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

59 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 82.

60 Medvecký uviedol, že biskup prostredníctvom dosadených úradníkov neefektívne spravoval lesné pozemky v Breznici a Tekove, čím naznačoval jeho korupčné správanie. MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 98.

61 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

62 KAČÍREK. Bratislavský učiteľ Eduard Krajňák v národnom hnutí na prelome 19. a 20. storočia. In KODAJOVÁ a kol. *Sláva šľachetným 6. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš 2020, s. 177-178.

adresoval výzvu, podľa ktorej mal najskôr odvolať prezentované osočovania. Medvecký tvrdil, že išlo o dôkaz politického motívu sporu a prenasledovania, ktoré nemá s jeho kňazskou prácou nič spoločné.⁶³

Medvecký biskupovi tiež pripomenul skutočnosti, ktorými podľa jeho mienky v diecéze diskriminuje nemaďarských kňazov a veriacich:

„Vaša Excelencia nekáže slovenským veriacim v slovenskom jazyku, nútite kňazov, aby si otcovské priezviská pomadžarčili, čo ja pokladám za hriech proti štvrtému Božiemu prikázaniu.“⁶⁴

Kritika pokračovala vo veci vyberania financií od veriacich:

„Ofery, ktoré sa zbierajú od chudobných Slovákov na katolícku tlač, hádzate pred molocha maďarských novín; z krvopotnej práce, čo náš slovenský národ získal z pravekej zeme, ani jeden halier nevraciate na kultúrne potreby nášho ľudu, to považujem za porušenie siedmeho Božieho prikázania.“⁶⁵

Medvecký, ktorý v tejto optike videl v Radnaim skôr politického súpera, ako svojho predstaveného, nesebakriticky deklaroval, že biskupovi vždy prejavoval patričnú úctu a kanonickú poslušnosť. Na to vyzýval aj biskupa, ktorému sa to podľa jeho názoru nedarilo, keďže Radnai sa nedokázal povzniesť nad osobné konflikty a oddeliť pozíciu politika od služby pastiera diecézy.⁶⁶ List bol zakončený odvážnou výzvou:

„Ešte ďalej ma žeňte na moju kalváriu! Nech vypijem trpký kalich svojho života do poslednej kvapky z ruky Vašej milosti: až do suspendovania, až po zverbovanie.“

Autor listu tiež Radnaimu adresoval sarkastickú poznámku, podľa ktorej by sa mal biskup pýtať svojho svedomia, či jeho konanie bolo spravodlivé a či ne-

63 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

64 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918. Sám biskup si ako 24-ročný kňaz zmenil rodné priezvisko Rillhammer na Radnai, pričom používal aj maďarskú formu krstného mena, Farkas, v úradnom styku však vystupoval ako Wolfgang. V zápiskoch Medveckého nachádzame aj konkrétne príklady, keď biskup preloženie na lepšie miesto podmieňoval pomadžarčením priezviska. Radnai presviedčal kňaza Michala Kocáka, úspešný však bol napríklad vtedy, keď si Ján Sulimanec zmenil meno na Szirmai a Ján Kuchárik na Körci. Archív Spolku Sv. Vojtecha v Trnave (ďalej A SSV), signatúra (ďalej sign.) Fasc. 17/42, Karol Anton Medvecký, výpisky; MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 77.

65 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918. Medvecký kritizoval zbierky v prospech tzv. Spolku na podporu katolíckej tlače, ktorý financoval výlučne tlačoviny vychádzajúce v maďarskom jazyku, pričom slovenskí veriaci nemali možnosť podporiť katolícku tlač publikovanú v ich rodnom jazyku. MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 73.

66 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

bolo politicky predpojaté a národnostne intolerantné. Po azda najtvrdších slovách, ktoré za takmer 15 rokov Medvecký biskupovi zaslal, zakončil list sebavedomým apelom: „*nemeškajte prosím čím skôr napraviť urážky voči mne, aby ste nemeškali, a vysporiadali sa s urážkami a zašliapnutou obeťou a olejom lásky uzdravili moje boľavé rany*“.⁶⁷

Dohra sporu pred Svätou stolicou

V poslednom roku prvej svetovej vojny sa spor oboch súperiacich strán v diecéze zásadne nedynamizoval a vojnovou terminológiou ho možno charakterizovať ako zákopový. Medvecký mal príležitosť konfrontovať biskupa na Zelený štvrtok pri bohoslužbe *Missa chrismatis*, ktorú slávilí všetci kňazi diecézy v katedrálnom chráme so svojím pastierom. Bacúrovský administrátor podľa vlastných slov spoločné obrady s Radnaim bral ako spôsob vlastného protestu. Pri omši zaujal miesto naproti biskupovi, pred ktorým stál ako „*živé memento*“. Po programe v chráme sa konal spoločný obed. Medvecký verejne pozvanie odmietol a biskupovi odkázal, že ho pozývať nemusí, lebo ho už nakrmil v Bacúrove.⁶⁸

V lete 1918 Medvecký v liste biskupovi zhrnul svoju dlhoročnú snahu o preloženie z Bacúrova a pripomínal mu odpovede, ktoré za celé roky dostával. Zhodnotil, že jeho žiadosti boli zbytočné, hoci argumentačne podložené. Sumarizoval, že ak vôbec dostal z biskupského paláca reakciu, tá bola pokorujúca, nič nehovoriaca, neurčitá a oddaľujúca riešenie. Ďalej argumentoval, že pastier, ktorému by malo ísť o dobro svojho kňaza, by ho nemal neprestajne ignorovať. Na to v liste nachádzame poznámku biskupa Radnaiho, ktorý uviedol, že vždy Medveckého počúval a nič, čo je opisované, nerobil. Bacúrovský kňaz v kritike biskupa pokračoval v zmysle pripomenutia slov sv. Apoštola Petra, ktorý v prvom liste napomína starších v cirkvi, že majú pásť Božie stádo „*nie ako páni, ale ako vzor stáda*“.⁶⁹

Medvecký svoju argumentáciu tiež oprel o citát nekonkretizovaného spoluhrata kňaza, ktorý ho povzbudzoval slovami v tom zmysle, že aj on má ľudskú hodnotu, ktorá si zaslúži bezpečný život. Ďalej pokračoval:

„Aj ja mám Kristovou svätou krvou vykúpenú dušu, tú dušu, ktorá je povolaná na spásu, tak ako aj duša môjho biskupa. Z toho vyplývajúce mám neodškriepiteľné právo vyžiadať si od svojho hlavného pastiera, aby som bol umiestnený do takých podmienok, kde budem môcť slúžiť môjmu Bohu, na spásu mojej duše a nie v bezprostrednom ohrození života.“

67 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

68 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 82.

69 Bližšie: Prvý Petrov list 5, 3. Medvecký citoval latinský preklad Písma: „*Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.*“

Biskupovi zrekapituloval, že už 19 rokov je kňazom diecézy a aj napriek tomu, že absolvoval dve synodálne skúšky, stále mu je upieraný legitímny nárok na ucelenú kvalifikáciu, aby sa mohol stať farárom. Pripomínal svoju morálnu integritu a akcentoval, že má rovnaké práva ako iní kňazi v diecéze požívajúci biskupovu priazeň.⁷⁰

Keďže sťažnosti na biskupa pred nunciom a prímasom neboli úspešné, administrátor z Bacúrova sa rozhodol v spore osloviť najvyššiu inštanciu v Ríme. Žalobu tvorila séria vážnych obvinení z deštruktívneho vplyvu na duchovenstvo, z neprofesionálneho spravovania diecézy, ktoré smerovali k spochybňovaniu morálnej integrity biskupa a logicky sa dokument dotýkal aj prenasledovania kňazov za používanie slovenského jazyka.⁷¹ Arbitrom v nepríjemnom spore, ktorý takto presiahol hranice nielen diecézy, ale aj krajiny mala byť pápežská Koncilová kongregácia. Zmierenie oboch strán však nebolo jednoduché a ich dlhoročný konflikt zašiel až tak ďaleko, že ani jeden z aktérov nevedel, kto ho má ukončiť. Medvecký v liste Radnaimu vysvetľoval príčiny zaslanej žaloby. Podľa svojich slov, nerobil tak z vlastnej túžby súdiť sa či z egoizmu, ale z neznesiteľného duchovného a materiálneho nedostatku a z presvedčenia, že všetky iné možnosti už vyčerpal. Dodal, že biskupa obviňuje z toho, že z Ríma nedostal žiadnu odpoveď, a tak mu je odňatá aj posledná právna ochrana. Na túto poznámku Radnai na okraj listu uviedol: „Ešte aj za toto môžem!“⁷²

Medvecký biskupa informoval, že ak vyššie cirkevné inštancie nevstúpia do celej záležitosti a nedovola sa spravodlivosti, bude hľadať možnosti na obhájenie svojich práv ďalej. Radnaiho vyzval, že ak sa neospravedlní za krvavé urážky, ktoré mu opakovane adresoval, obráti sa na ďalšie cirkevné inštitúcie. Jednou z nich mal byť aj Katolícky svetský súd (*Katolikus világ ítéloszéke*), pred ktorým chcel hovoriť aj o údajných „ľudských slabostiach Excelencie“. Radnai poznamenal k týmto posledným slovám, že je sám zvedavý, čo Medvecký o ňom zistil.⁷³ Medvecký vyostřil slovník a ráz listu, keď Radnaimu napísal:

„Ja nie som pes Vašej Excelencie, ktorý bude ticho znášať 13-ročnú nespravodlivú ignoranciu ponižovania, materiálne škody – finančné utrženie, dokonca aj vydieranie.“⁷⁴

70 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

71 HRABOVEC. *Der Heilige Stuhl und die Slowakei 1918 – 1922 im Kontext internationaler Beziehungen*. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien 2002, s. 139.

72 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

73 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

74 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

Po týchto slovách sa odvolal na dielo *Summa Theologica* od Tomáša Akvinského, ktorý rozpracovával prípady nespravodlivého súdenia, pričom takýto sudca hreší. Akvinský ďalej odporučal, že takýto nespravodlivý rozsudok je podobný násiliu lupičov a prenasledovaný má v takomto prípade právo odporovať zlým vládcom.⁷⁵ Tieto slová si Medvecký zvolil ako argumentáciu pre úradné a právne kroky, ktoré voči biskupovi podnikol.

Administrátor v kritike biskupa pokračoval opäť v otázke spravovania diecézy a obsadzovania farností. Vyčítal mu, že sa zrieka svojej zodpovednosti, keď necháva nespočetné množstvo farností neobsadených. Kritiku vzniesol aj za prípad, ktorý sa ho osobne týkal, keď uviedol, že kaplán zo Žarnovice údajne sám žiadal farnosť v Bacúrove, čo mohlo Medveckého posunúť na nové pôsobisko, ale tejto pozoruhodnej požiadavke nekonkretizovaného kaplána biskup nevyhovel. Radnai na toto obvinenie v liste dopísal: „*toto počujem prvýkrát*“.⁷⁶

Pastoračnej otázke diecézy sa venoval podrobnejšie, keď biskupovi vyčítal, že okrem piatich či šiestich najbližších kňazov, ktorí si užívajú jeho nezaslúženú náklonnosť, nie je v diecéze nikto, kto by bol s pomermi spokojný. Medvecký kritizoval všeobecnú spoločenskú atmosféru, ako sa dá porozumieť z kontextu. Obviňoval z nej liberálnu uhorskú politiku, ktorá roznečuje „*nenávisťný postoj voči všetkému kňazskému, záujmy kňazov sú ničím a v centre je interes len o získavanie majetku*“. Evidentne tu narážal na vysokú mieru korupcie a klientelizmu v krajine, ktorá podľa neho vyľudňuje diecézy a stupňuje napätie uprostred veriacich, tak medzi jednoduchými, ako aj medzi inteligenciou. Biskupa vyzval, že ak o tom nevie, mal by prepustiť „*neverných, nemých a zbabelých poradcov*“. A pokračoval, že ak nie je schopný alebo nechce byť sám dobrým príkladom, nech berie ohľad aspoň na vlastné svedomie, pred ktorým by mal vykonať zmeny. Nie je zrejmé, či ho Medvecký vyzýval na zmenu konania, alebo naznačoval, že by sa biskup mal zrieknuť svojho miesta. V závere dodal, že všetko opísané bol nútený odkryť s priamou otvorenosťou. Veľavravná je aj rozlúčková formula, v ktorej uviedol: „*zostávam v povinnej úctivosti voči vášmu cirkevnému úradu*“. Teda už neprejavoval úctu biskupovi ako osobe, čo robil v celej predchádzajúcej korešpondencii, ale len úradu, ktorý reprezentoval.⁷⁷

Na pozadí vysvetľovania si postojov prebiehal aj proces pred Svätou stolicou. Medveckého žaloba totiž spustila riadny súdny spor pred kongregáciou, ktorá záležitosť začala vyšetrovať.⁷⁸ Biskup na situáciu reagoval rovnako ofi-

75 Komplettný kontext v českom preklade pozri: <<http://areopag.sk/thomas/SummaTheologica-II-II.html>> [cit. 2021-09-10].

76 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

77 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

78 HRABOVEC. *Der Heilige*, s. 139; MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 82, 85.

ciálnou cestou. Na bacúrovského kňaza tiež podal v Ríme žalobu a vyzval ho, aby svoje obvinenie do stanoveného termínu stiahol. V prípade, že by tak neurobil, suspenduje ho. Medvecký vo svojej zaťažosti aj pod hrozbou straty posledného príjmu biskupovi neustúpil. Ten naplnil varovanie, administrátora zbavil úradu a začal hľadať kňaza, ktorý by v Bacúrove prebral pastoračné úlohy. Keďže nebol úspešný, poveril tým miestneho okresného dekana Vojtecha Frommayera, ktorý podľa Medveckého slov biskupovi odkázal, že voči dovtedajšiemu administrátorovi farnosti postupuje protiprávne a jedná s ním nespravodlivo.⁷⁹

Konflikt medzi oboma aktérmi sa v druhej polovici roku 1918 vyostřil najmä po tom, ako biskup odoslal do Bacúrova tamojšiemu suspendovanému kňazovi rozhodnutie, v ktorom mu zakazoval prijať členstvo v riaditeľstve zvolenskej Ľudovej banky.⁸⁰ Rozhodol sa tak aj napriek tomu, že Medvecký mal s organizovaním a fungovaním peňažných ústavov už bohaté skúsenosti.⁸¹ Krátko po preložení z Prochote bol spoluzakladateľom pobočiek Roľníckej banky vo viacerých tekovských mestách a dedinách.⁸² O chod ústavov sa staral aktívnou prácou najmä po vypuknutí prvej svetovej vojny, keď čelní predstavitelia pobočiek museli narukovať na front.⁸³ Je pritom pozoruhodné, že po založení pobočiek Roľníckej banky prišiel v roku 1912 do konfliktu s predstaviteľmi Ľudovej banky vo Zvolene. Spor bol síce pertraktovaný na stránkach slovenských periodík, ale po niekoľkých mesiacoch bol zažehnaný a Medvecký už opäť úzko spolupracoval so zvolenskými predstaviteľmi banky.⁸⁴ Prijatie členstva vo vedení Ľudovej banky v roku 1918 argumentoval biskupovi aj tým, že po suspendovaní je vo farnosti odsúdený na pastoračnú nečinnosť a aspoň tak môže pre všeobecné dobro efektívne využívať čas, ktorý mu zostal.⁸⁵

V reakcii na biskupov zákaz ďalej uviedol, že do funkcie vo zvolenskej banke bol zvolený už pred ôsmimi rokmi, avšak vtedy sa jej zriekol, lebo už mal cirkevný zákaz zastupovať takúto pozíciu. Svojsky zdôvodnil tiež príčiny, pre ktoré

79 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 82, 95-96.

80 DA BB, Protocolli Officii Dioecesis Neosoliensis pro Anno Domini 1918, No 374.

81 Medvecký bol účastinárom v Tatrabanke a finančne prispieval na sanáciu jej dlhu. Priemysel, obchod, hospodárstvo. In *Národné noviny*, 1913, roč. 44, č. 79, s. 4. Tá sa aj napriek viacerým akciám pre jej ozdravenie potácala počas prvej svetovej vojny na hranici krachu. HOLEC. Slovenské banky a úverové družstvá počas 1. svetovej vojny. In PODRIMAVSKÝ a KOVÁČ, eds. *Slovensko na začiatku 20. storočia*. Bratislava 1999, s. 439.

82 MEDVECKÝ. Verejná hovorňa. Odveta na osvedčenie pt. pp. dr. Jána Vesela, V. Paulinyho a J. Hermana. In *Národné noviny*, 1912, roč. 43, č. 9, s. 3; Prospekt. In *Slovenské ľudové noviny*, 1911, roč. 2, č. 37, s. 7.

83 MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 72-74, 95.

84 PAULINY. Verejná hovorňa. Osvedčenie. In *Národné noviny*, 1912, roč. 43, č. 3, s. 3; VP. Dopisy. Zvolen. In *Národné noviny*, 1912, roč. 43, č. 140, s. 3.

85 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

sa aj napriek biskupovmu zákazu rozhodol miesto v riaditeľstve banky prijať. Biskupovi zdôraznil, že si váži postoj inštitúcie, ktorá do neho vložila dôveru a po tom, ako nemôže v Bacúrove vykonávať kňazské povolanie, mohol by takto využiť vlastný „*altruizmus a službu v prospech katolíckeho ľudu*“. Radnaimu argumentoval, že aj ďalší dvaja spolubratia z diecézy, členovia opozitného politického prúdu, mu pred časom radili, aby sa nechal zvoliť do nejakej slovenskej banky.⁸⁶ Konfrontoval ho prípadom, že „*oni môžu celé dni stráviť v ich bankách, kým za to isté voči vyvrhelovi z Bacúrova, ktorý je bez veriacich, už proti nemu broja*“. Biskupa požiadal o povolenie pokračovať vo vedení banky a ubezpečil ho, že inštitúcia riadne pracuje podľa uhorských zákonov.⁸⁷

Okrem zákazu pôsobiť v riaditeľstve banky boli Medveckému z biskupskej kancelárie doručené ďalšie disciplinárne tresty.⁸⁸ Na situáciu kňaz z Bacúrova reagoval tým, že priznal nepremyslený a neúčtivý tón použitý v predchádzajúcej komunikácii, avšak odmietol sa zrieknuť obsahu. Dodal, že ospravedlnenie písal „*len kvôli úcte, ktorú cítim voči biskupskej hodnosti*“ nie voči samotnému Radnaimu, a preto aj zdôvodnil, že list aj s jeho podtónom písal v ohrození života a núde, ktorej v Bacúrove čelil. Ďalej objasňoval, prečo vlastne adresoval sťažnosť na Svätú stolicu a *Kódexom kanonického práva* argumentoval domáhané práva. Reagoval na kritiku biskupa, že bol ako reprezentant prvostupňovej vrchnosti obídený, na čo bacúrovský administrátor uviedol, že tak urobil pre pádne dôvody. Medvecký ďalej Radnaimu kritizoval za verejné obvinenia a stupňujúce sa vyhrážky, ktoré mu adresoval a pokúšal sa nimi kňaza prinútiť, aby stiahol žalobu. Dodal, že biskup takto rieši sťažnosti v diecéze už dlhé roky a že kompetentné diecézne úrady zasadajú narýchlo a pod drobnohľadom biskupa. Radnai do listu k tomuto obvineniu na okraj dopísal: „*Čo to je?*“⁸⁹

Medvecký opäť biskupovi pripomenul, že celý konflikt a žalobu na najvyšších miestach by mohol ukončiť jediným krokom, čo by bolo jeho preloženie z Bacúrova na iné pôsobisko. Radnai naďalej zotrval na stanovisku a prinútil Medveckého vzdať sa vedenia Ľudovej banky vo Zvolene, pričom svoje rozhodnutie argumentoval tým, že si diecézny kňaz nepýtal dovolenie. Ten po odoslaní svojho zrieknutia sa bankárskej pozície, biskupovi opisoval, že išlo o jednu z mála príležitostí, ako by si mohol k svojmu biednemu platu privyrobiť. Dodal

86 Išlo o kňazov Medveckým charakterizovaných ako „*madaróni*“, ktorí sa mu sami pochválili, že im členstvo v krupinskej „*madarskej*“ banke vynáša „*po 30 koruniak*“. Na takéto miesto sa Medvecký pýtal Jozefa Škultétyho, konkrétne sa pýtal na miesto „*člena správy, alebo dozorného poverníka*“ v Tatrabanke. Podľa nepriamych dôkazov sa mu do zmieňovaného finančného inštitútu nepodarilo dostať. Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine, f. Jozef Škultéty, sign. 49 AC 16, List K. A. Medveckého J. Škultétymu z 5. 12. 1913.

87 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 7. 9. 1918.

88 DA BB, Protocolli Officii Dioecesis Neosoliensis pro Anno Domini 1918, No 2598, 2615.

89 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 17. 9. 1918.

zdôvodnenie: „*Vaša cirkevná vrchnosť sa nepostarala, a ani dnes sa nestaráte o to, či sa mám čím zaodieť a z čoho žiť v dnešnej drahote.*“ Pripomenul biskupovi, že takýto jeho postoj sa už opakuje niekoľko rokov, po tom, ako mu nepovolil stať sa redaktorom v novinách.⁹⁰ Rovnako zamietavú odpoveď dostal, keď žiadal o povolenie nastúpiť na doktorské štúdium.⁹¹ V liste tiež uviedol, že až ôsmi kňazi diecézy sú členmi v „*žido-maďarských bankách*“, čo biskup schvaľuje, ale bacúrovskému kňazovi pôsobenie v „*panslávskej banke*“ zamietol.⁹²

Po týchto slovách biskup nariadil kňazovi posledné ultimátum a vyzval ho, že ak sa do určeného termínu neospravedlní a nestiahne žalobu, vyrieši ich spor definitívne. Iba deň pred vypršaním stanoveného termínu nastal zásadný zvrat vo vývoji „veľkej“ vojny a po kapitulácii Bulharska bolo rozhodnuté, že Ústredné mocnosti v konflikte nezvíťazia. Zo dňa na deň sa zahmlilo aj nad budúcnosťou biskupa Radnaiho, ktorý už v konflikte s kňazom nepokračoval. Po zániku monarchie a vzniku Československa bola zriadená pri Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska pozícia tzv. referenta pre cirkevné záležitosti. Do nej bol najskôr nominovaný Andrej Hlinka. Ten funkciu odmietol a najvhodnejším kandidátom zostal Karol Anton Medvecký, ktorý post prijal.⁹³ Nový cirkevný referent sa následne presťahoval do Bratislavy a po niekoľkých mesiacoch bol vymenovaný za prepošta v Bojniciach. Ako poznamenal do *Historie domus* jeho nástupca v Bacúrove „*docielil to, za čím jeho duša túžila*“.⁹⁴

V novej štátnej funkcii sa bývalému bacúrovskému administrátorovi dostala do agendy aj otázka výmeny uhorských biskupov. Predstavitelia episkopátu zotrúvajúci na území Československa sa síce oficiálne vzdali svojich úradov, ale žiadosti následne stiahli a postup koordinovali s maďarskou vládou.⁹⁵ Nasledovala preto reakcia československej vlády, ktorá po sebe zanechala diplomatickú a politickú pachuť. O náhlom vyhostení Wolfganga Radnaiho a Viliama Bat-

90 Kňaz z Bacúrova uviedol, že v diecéze bolo zakázané nielen odoberať slovenské noviny, ale prispievanie do nich za považovalo za „*najhrubší prečin*“. Tiež zaznamenal, že ešte v čase, keď bol administrátorom v Prochoti, Radnai za ním vyslal dekana Jána Janovského, ktorý ho mal vypočuť a na mieste sa presvedčiť, či v osobnej knižnici nedisponuje slovenskými periodikami. MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 73.

91 Medvecký mal v pláne študovať právo na univerzite v Pešti, kde však na prijatie potreboval schválenie od svojho biskupa, ktoré Radnai odmietol vystaviť. Scenár sa opakoval aj po prihlásení sa na štúdium v Bratislave, až nakoniec začal študovať kanonické právo na univerzite v Kluži. MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 90.

92 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 17. 9. 1918.

93 MARTÁK, Michal. Karol Anton Medvecký v slovenskej politike po roku 1918. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae In Ružomberok*, 2022, roč. 22, č. 1. s. 17.

94 DA BB, f. KD – KAM, Historia Domus Bacurov parochiae Ab 1903, s. 110.

95 ŠMÍD. *Apoštolský nuncijs v Praze. Významný faktor v československo-vatikánskych vzťahoch v letech 1920 – 1950*. Brno 2015, s. 47.

thányiho totiž rozhodol minister zahraničných vecí Edvard Beneš jednostranne, bez upovedomenia Svätej stolice.⁹⁶ Do samotnej realizácie sa Medvecký aktívne vložil a osobne dohliadol na vyhostenie svojho súpera z územia republiky na hranice Maďarského kráľovstva, v čom možno vidieť satisfakciu, ktorú však neskôr v memoároch či na iných miestach nepreceňoval.⁹⁷ Takto bol zavŕšený spor, ktorý zásadne poznačil jednak život oboch aktérov, ale aj dejiny Banskobystrickej diecézy či celej katolíckej cirkvi na dnešnom území Slovenska.

Záver

Vzťah kňaza Medveckého a biskupa Radnaiho v druhom decéniu 20. storočia odkrýva niekoľko rovín, v ktorých možno vidieť charakter a spôsob uvažovania oboch duchovných ako persón. Na jeho pozadí je však možné sledovať aj rámce, ktoré sú aplikovateľné pre širší kontext vnútorného fungovania katolíckej cirkvi na sklonku jestvovania Uhorska. Ak som si v úvode položil otázku, kde možno hľadať korene sporu oboch klerikov a príčiny eskalovania konfliktov, odpoveď možno objaviť už v samotnom charaktere ich vzťahu. Tým, že Radnai bol do Banskobystrickej diecézy poslaný, aby zakročil voči všetkým nevlasteckým aktivitám a ich hlavným protagonistom, prirodzene, musel naraziť na Medveckého, ktorého aktivizmus v prospech slovenskej vedy, publicistiky a najmä politiky naberá na intenzite. V samotnom začiatku ich vzájomnej interakcie bol mladý kňaz, čerstvý tridsiatnik, v najaktívnejšom a najtvorivejšom období života, čo sa prejavovalo v jeho práci pre národné hnutie a stalo sa rozbuškou v biskupskom paláci.

Postoj a spôsob komunikácie Radnaiho pritom nebol nijako odlišný od ostatných reprezentantov katolíckeho episkopátu pôsobiacich v hornouhorskom prostredí. Proti domácim nemaďarským kňazom a aktivitám veľmi rázne a neraz tvrdo zasahovali aj spišský biskup Alexander Párvy, nitriansky biskup Viliam Batthányi, koniec koncov aj ostrihomský arcibiskup Ján Černoš a arcibiskupský vikár z Trnavy Ladislav Báthy.⁹⁸ Preto nemenná pozícia biskupa Banskobystrickej diecézy bola z tohto pohľadu predvídateľným postojom. Pozoruhodnou je aj Medveckého pozícia, ktorý podľa viacerých zmienok v listoch najmä z rokov prvej svetovej vojny sľuboval zmenu svojho správania a postoja voči biskupovi pod podmienkou, že bude preložený z Bacúrova do inej farnosti. Niektoré deklarované stanoviská sa mohli skutočne zdať ako víťazstvo Radnaiho, tak ako tomu mylne rozumel aj jeho kancelár Adolf Grosch, ale skutočné úmysly Medveckého

96 HRABOVCOVÁ. Obsadenie nitrianskeho biskupského stolca v cirkevnopolitickom kontexte rokov 1918 – 1920. In *Nitra v slovenských dejinách*. Ed. Marsina. Martin 2002, s. 330.

97 Chýrník. Očista v cirkevnom živote katolíckych Slovákov. In *Slovenský denník*, 1919, roč. 2, č. 62, s. 2; Vypovedaní biskupi. In *Slovenské hlasy*, 1919, roč. 3, č. 25, s. 3.

98 MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 150.

ho neboli tak ľahko čitateľné. Je pravdepodobné, že biskup si bol toho vedomý a vyhodnotil, že ak by svojmu kňazovi vyšiel v ústrety v žiadostiach o nové pôsobisko, skôr alebo neskôr by ich konflikt pokračoval ďalej. V celom spore sa cyklicky opakovali situácie, ktorými trestaný kňaz explicitne nedodržiaval nielen poslušnosť, ale podľa dôkazov neraz porušil daný sľub. Je nepochybné, že vo farnosti čelil širokospektrálnemu tlaku, ktorý si vyžadoval ísť na hranicu kňazských kvalít a ľudských síl, ale tak ako prijímal, aj sám vracal veľmi tvrdé údery. Vracajúc sa k otázke z úvodu textu, v ktorej som chcel overiť, či konflikty uhorských biskupov so slovenskými kňazmi mali len jedného iniciátora, možno sformulovať tézu o akejsi demystifikácii jednostranného vinníka, za ktorého bol v podobných sporoch v slovenskej historiografii považovaný len maďarský biskup. Je nevyhnutné skonštatovať, že Radnai nepochybne Bacúrovom Medveckého tvrdo trestal, ale konanie slovenského kňaza spor intenzívne živilo a nepomáhalo k zmiereniu situácie či atmosfére v diecéze. Neobľomné postoje oboch protagonistov spôsobili, že ich konflikt sa rozhořel do obrovských rozmerov.

Dobové pramene prezrádzajú, že ústrednou témou Medveckého prosieb, žiadostí i vyhrážok bola snaha dostať sa z Bacúrova. Už samotné preloženie do farnosti ho zaskočilo a na začiatku nevedel správne odhadnúť biskupov zámer. Len niekoľko týždňov po presťahovaní sa do Bacúrova predpokladal, že čoskoro vycestuje za biskupom a požiada ho o preloženie.⁹⁹ Táto predstava nebola reálna, keďže biskup ho dlhé roky v nepopulárnej farnosti nechal „*neopísateľne strádať*“.¹⁰⁰ Mnohoročná snaha neprinášala výsledky a sám hlavný aktér ju v liste biskupovi pomenúva ako „*začarovaný kruh*“ a vlastnú kauzu za „*poľutovaniahodnú*“, keďže do farnosti bol preložený z toho dôvodu, že prijal poslanca uhorského snemu Františka Skyčáka, ktorý ho navštívil na fare v Prochoti.¹⁰¹ Spor sa dostal do roviny, keď ani jeden z účastníkov neprejavil ochotu a nemal silu z neho odísť či ustúpiť zo svojich stanovísk. Medveckého formy ospravedlnenia sa neraz skončili ešte väčšou dávkou urážok a na oplátku, Radnaiho forma trestu spôsobovala bacúrovskému administrátorovi stále intenzívnejšie a sofistikovanejšie „*týranie*“.¹⁰² Komunikácia oboch aktérov sa miestami sklzála až do roviny detinskej zaľatosti a tvrdohlavosti. Medvecký vyčítal Radnaimu, že keď opísal svoje úspechy vo farnosti, prišiel mu úradný dopis z biskupstva, v ktorom stálo, že jeho úspechy sú len vymyslenou fantáziou.¹⁰³ Biskup k tejto kritike adminis-

99 CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 21. 8. 1909.

100 A SSV, sign. Fasc. 23/21, Karol Anton Medvecký, Vlastný životopis.

101 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 3. 4. 1914. Kontext pozri: GOLIAN. „Neznesiteľná“ farnosť, s. 63-64.

102 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 10. 6. 1914.

103 DA BB, Protocolli Officii Dioecesis Neosoliensis pro Anno Domini 1917, No 2470.

trátorových kňazských úspechov opäť na okraj listu dodal: „*pravda iba v jeho predstavivosti*“.¹⁰⁴

Pre tieto rigidné postoje sa spor oboch mužov dostal pred Koncilovú kongregáciu do Ríma, ktorej vyšetovanie prerušili až politické zmeny odrážajúce sa v cirkevno-správnom zriadení.¹⁰⁵ Po tom ako sa Medvecký ujal pozície referenta pre cirkevné záležitosti pri Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska, aktívne postupoval pri vypovedaní biskupa Radnaiho z územia novej republiky. Za to bol bývalý bacúrovský duchovný kritizovaný nielen zo strany hungarofilného kléru a politickej reprezentácie, ale aj v istej skupine slovenských veriacich. V jednej z farských kroník Banskobystrickej diecézy možno nájsť opis udalostí, ktorý podáva vysvetlenie v tom zmysle, že biskup Radnai bol prísnejší voči tým kňazom, ktorí neboli „*najpedantnejší*“. A preto „*ten hlavný matador [kňaz Emil Országh tým myslel K. A. Medveckého] potom z pomsty proti biskupovi, ho vyhryzol*“.¹⁰⁶

Medveckého postoj zostal fixný v otázke vysporiadania sa s maďarizáciou a jej reprezentantmi aj v prvých mesiacoch existencie republiky, keď už niektorí slovenskí politici začali kritizovať česko-slovenskú spoluprácu a revidovať svoj postoj k zamietnutiu spolupráce s Maďarmi. Preto bol pre časť politicky aktívneho katolíckeho kléru integrovaného v Slovenskej ľudovej strane neprijateľný. Niektorí z týchto Medveckého oponentov boli ešte v monarchii aktívni v kresťansko-sociálnej strane, pre ktorých boli Česi ideoví súpermi a tento naratív si so sebou preniesli aj do vnútornej československej politiky. Vzhľadom na túto polarizáciu zostal Medvecký z hlavného politického prúdu slovenských katolíkov ostrakizovaný.¹⁰⁷ Vlnu nesúhlasu za tieto postoje a vyhostenie biskupov cirkevný referent argumentoval tým, že maďarskí biskupi v posledných rokoch riadne nevykonávali svoje poslanie v slovenských diecézach, a preto zakročenie voči nim považoval za dostatočne odôvodnené.¹⁰⁸ Medvecký sa teda po rokoch stal konečným víťazom v spore, ale pre istú časť verejnosti jeho víťazstvo malo pachuť pomsty a demonštrácie moci, ktorú voči nemu takmer 15 rokov používal Wolfgang Radnai.

104 DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

105 HRABOVEC. *Der Heilige*, s. 139; MEDVECKÝ. *Z mojich rozpomienok*, s. 82, 85.

106 FÚ VH–K, Historia Domus Parochiae Végless-Hutensis, nepag.

107 HOLEC. *Andrej Hlinka*, s. 148-150.

108 MEDVECKÝ. *Cirkevné pomery*, s. 150.

O autorovi / About the author

Mgr. Ján Golian, PhD.

Katedra histórie, Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

Hrabovská cesta 1B, 034 01 Ružomberok

Slovenská republika

e-mail: jan.golian@ku.sk

<https://orcid.org/0000-0001-9756-9997>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221208501>

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archive sources

Archív Spolku Sv. Vojtecha v Trnave, jednotliviny.

Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach, fond Eduard Krajňák.

Diecézny archív Banská Bystrica, fond Kňazi diecézy, jednotliviny.

Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine, fond Jozef Škultéty.

Farský úrad Vígľašská Huta – Kalinka, jednotliviny.

Edície prameňov a publikované pramene / Source editions and Published editions

Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MCMXII. Neosolii: Typis Philipi Machold, 1912.

Dobová tlač / Press

Národné noviny, 1910, 1912-1913

Plzeňské noviny, 1910

Slovenské hlasy, 1919

Slovenské ľudové noviny, 1911

Slovenský denník, 1919

Zvolenské noviny, 1910, 1914

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

Die Bischöfe der Donaumonarchie 1804 bis 1918 Ein amtsbiographisches Lexikon. Band 1.

KLIEBER, Rupert, ed. Berlin: Duncker & Humblot, 2020, 661 s.

- DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela. *Človek vo vojne. Stratégie prežitia a sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na Slovensku*. Bratislava: VEDA, 2019, 328 s.
- HOLEC, Roman. *Andrej Hlinka. Otec národa?* Bratislava: Marenčin PT, 2019, 320 s.
- HOLEC, Roman. *Tragédia v Černej a slovenská spoločnosť*. Martin: Matica slovenská, 1997, 270 s.
- HRABOVEC, Emília. *Der Heilige Stuhl und die Slowakei 1918 – 1922 im Kontext internationaler Beziehungen*. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien: Peter Lang, 2002, 424 s.
- MEDVECKÝ, Karol Anton. *Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku*. Ružomberok: vl. náklad, 1920, 200 s.
- MEDVECKÝ, Karol Anton. *Slovenský prevrat. Sväzok I*. Trnava: Spolok Sv. Vojtecha, 1930, 384 s.
- MEDVECKÝ, Karol Anton. *Z mojich rozpomienok k šesdesiatinám 8. VI. 1875 – 8. VI. 1935*. Trnava: Nákladom Fr. Urbánka a spol., 1935, 192 s.
- PAŠTEKA, Július et al. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000, 1550 s.
- SLÁVIK, Michal. *Slovenskí národovci do 30. októbra 1918*. Trenčín: Dr. Michal Slávik, 1945, 392 s.
- ŠMÍD, Marek. *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánskych vzťahoch v letech 1920 – 1950*. Brno: CDK, 2015, 544 s.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

- BAGIN, Anton. Spor kňaza Andrej Hlinku s bisk. Mons. Alexandrom Párvym. In BIELIK, František a BOROVSÝ, Štefan, eds. *Andrej Hlinka a jeho miesto v slovenských dejinách*. Bratislava: DaVel, 1991, s. 26-41.
- GOLIAN, Ján. Frekventované „preháňanie“ po farnostiach ako trest pre panslávskeho kňaza v prvej dekáde 20. storočia. Príklad Karola Antona Medveckého v Banskobystrickej diecéze. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 2, s. 357-374.
- GOLIAN, Ján. Karol Anton Medvecký. Pútnik národného života. In *[ne]známe príbehy. Osem zabudnutých osobností 19. a 20. storočia*. Eds. Ján Golian, Rastislav Molda. Banská Bystrica: Society for Human Studies, 2017, s. 144-175.
- GOLIAN, Ján. „Neznesiteľná“ farnosť ako spôsob perzekúcie kňaza v Hornom Uhorsku na začiatku 20. storočia. Prípad Karola Antona Medveckého v Bacúrove. In *Studia Theologica*, 2022, roč. 24, č. 3, s. 57-79.
- HOLEC, Roman. Slovenské banky a úverové družstvá počas 1. svetovej vojny. In PODRIMAVSKÝ, Milan a KOVÁČ, Dušan, eds. *Slovensko na začiatku 20. storočia*. Bratislava: Historický ústav SAV, 1999, s. 436-454.
- HOLLÝ, Karol. Ku genéze a charakteru Životopisu † Andreja Kmeťa od Karola A. Medveckého (1913) In *Studia Bibliographica Posoniensia*, 2008, roč. 3, č. 1, s. 141-159.
- HRABOVCOVÁ, Emília. Obsadenie nitrianskeho biskupského stolca v cirkevnopolitickom kontexte rokov 1918 – 1920. In *Nitra v slovenských dejinách*. Ed. Richard Marsina. Martin: Matica slovenská, 2002, s. 327-337.
- CHALUPECKÝ, Ivan. Proces Andreja Hlinku proti biskupovi Alexandrovi Párvymu. In DOBROTKOVÁ, Marta a KOHÚTOVÁ, Mária, eds. *Slovensko a Svätá stolica*. Trnava: Slovenský ústav v Ríme; Trnavská univerzita, 2008, s. 171-183.
- JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Život a pôsobenie katolíckeho kňaza Štefana Mišíka na Spiši koncom 19. a začiatkom 20. storočia. In *Historia Ecclesiastica*, 2019, roč. 10, č. 1, s. 129-148.

- KACÍREK Ľuboš. Bratislavský učiteľ Eduard Krajňák v národnom hnutí na prelome 19. a 20. storočia. In KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Sláva šľachetným 6. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš: Spolok Martina Rázusa, 2020, s. 155-179.
- MARTÁK, Michal. Karol Anton Medvecký v slovenskej politike po roku 1918. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae In Ružomberok*, 2022, roč. 22, č. 1. s. 15-31. <https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.1.15-31>.
- OLEXÁK, Peter. Florián Tománek-curriculum vitae. In OLEXÁK, Peter a kol. *Florián Tománek. Život a pôsobenie katolíckeho kňaza, politika a publicistu*. Ružomberok: Verbum, 2019, s. 24-56.